

“vekovna borba sa vekovnim i bezbrojnim neprijateljima srpskim, zamorila ih je, oni su pobeđeni, ali ne i pokoreni, oni su se povukli dole, u grobove, da se odmore, u grobove, da se priberu. Ali ima grobova iz kojih se vaskrsava. I ovi su grobovi takvi. Doći će dan, suđeni dan, ‘srpski velik-den’ kako pevaju Mačedonci, pa će se otvoriti i grobovi u ovoj Srbiji i po svoj Mačedoniji i tada će Srpstvo slaviti svoj Vaskrs” (Ivanić, 1906).

I početkom veka je, kao i danas, sudbina bila odgovorna što su Srbi bačeni na glavno poprište Istoka i Zapada, “u vrtlog večitog nemira, ljute borbe i svakojakih nevolja” (Grujić, 1909), pa su velike sile optuživane da su za diplomatskim stolovima “nemilosrdno i bez osjećaja rezali i kidali meso jednoga neosporno brojem malenoga a djelima velikoga naroda, dijelili su kost od kosti, krv od krvi i parčetalu jedno srce srpskih mučenika, da ne mogu širiti svoja viteška srpska krila i da ne mogu izvršiti i Bogom određenu misiju srpskoga naroda, koji je bio i koji je sada nedostižan mučeništvom, nedostižan slavom, nedostižan samopregorijevanjem, nesavršenim požrtvovanjem i samosviješću o svojoj sjajnoj prošlosti i vjerom u još sjajniju svestrano zasluženu budućnost.” I na Berlinskom kongresu je “kopan grob srpskome narodu”, pa na kraju jadikovke na Austriju i “njeno čedo” Albaniju, zapanjeno se pitalo, zar se “u današnjem vijeku prosvjete i kulture može desiti, da se zvjerstva nagrađuju i zvjerovi potpomažu na štetu viteškog srpskog naroda”, uz poziv Rusiji da spreči Austriju da “davi namučeni srpski narod” (Oraovac, 1913).

I tada se verovalo da je Turska želela da “u prvom redu uništi Srbe” (Tomić, 1914), kao što su neretko povezivana dva aksioma, mučeništvo i ujedinjena nacionalna država u tvrdnjama: “pravda je Božija pobedila – Mučenici su osvećeni. – ‘Bog čuva Srbiju’. Bog će i pomoći skorom ujedinjenju svega Srpstva” (Stanković, 1915). Posle završetka Prvog svetskog rata tvrdilo se da Srbi koji “podnose neuporedljive patnje, imaju običaj da kažu: mi smo stvoreni da se mučimo. I mučeći se nečuvano oni nikoga ne mrze”, verovalo se da su doživeli jedinstvenu nesrećnu sudbinu, da su “izuzetno nesrećan narod, oni nisu samo jedan narod koji grozno pati, već narod koji izuzetno grozno pati” (Vasić, 1919). A pred Drugi svetski rat tvrdilo se da je srpski narod živio “i preko svoje propasti i preko prividne smrti”, da je bio “jači od smrti”, mada je za ginjenje “bilo uvek dovoljno razloga”, pa je smrt “često izgledala ne samo jednostavna i nužna nego i bolja” (Velmar Janković, 1938).

Ništa od navedenog međutim, nije više uticalo na pisanje savremenih intelektualaca od pisanja pojedinih emigranata posle Drugog svetskog rata. Kao da su savremeni intelektualci crpili ideje od Slobodana Draškovića koji se u Americi jadao “mi smo izgubili svoju nacionalnu državu, silom ugurani u jednu internacionalnu državu gde smo ne samo poslednji, nego smo obeleženi kao elemenat koji treba uništiti, izgubili milion i po ljudskih života, osakaćeni privredno, opustošeni nam čitavi krajevi, sa ogromnim kulturnim gubicima”, tvrdeći da neprijateljska hajka na velikosrpstvo nije uperena protiv srpskog imperijalizma već “protiv samog života i opstanka srpskog naroda” (Drašković, 1947). O mučeništvu je pisao i Nikolaj Velimirović navodeći da je “Sveta Srbija” osvećena “milionima stradalnika i mučenika za Krst časn i Veru hrišćansku” (Episkop Nikolaj, 1953). “Kroz punih pet stoleća! Kolika krv! I osvećena vodica, kojom sveštenik kropi bosiljkom čoveka ili dom ili njivu. A kamoli krv! I to tolika krv, uz suze i vapaje k Bogu! Zato Srbi mogu slobodno i opravdano zvati svoju zemlju svetom. Sveta Srbija” (Episkop Nikolaj, 1953).

JUNAŠTVO.

Posle mučeništva, sigurno najčešće i najduže pominjana “osobina” u nacionalnom “karakteru” Srba je junaštvo. Uostalom, i najtipičniji stereotip u slici “o sebi” je onaj da “rado ide Srbin u vojnike”. Savremeni autori uglavnom samo ponavljaju staru priču o posebnim ratničkim sposobnostima, nazivajući srpski narod narodom “ratnika” i pripisujući mu “vojnički mentalitet”, uvereni da su “odlazili u rat sa olakšenjem, podosta se, time, i zabavljajući” (Samardžić, 1989), ili da su ostali “onakvi kakvi su im očevi i dedovi bili, junaci, kao što je to i dolikovalo potomcima kosovskih heroja i junacima Vojne Krajine” (Pešut, 1966).

Sličan stav bio je uglavnom prisutan i kod starih intelektualaca. Vladimir Jovanović je kao prvu srpsku osobinu navodio junaštvo, jer “sili divljačkog oružja odupro se Srbin snagom uma i čovečanskih vrlina”, pri čemu “duh Srbski neslabi nego se čeliči u ognju stradanja; on ustaje posle dugoga izazivanja, ali tada teško izazivaču koji se u silu, u laž i u nepravdu uzda” (Jovanović, 1870). Pisalo se da “sve što imamo, sami smo stvorili, našom mišicom. Sa trešnjevim topovima i zardalim kremenjačama, stvorili su i obnovili naši viteški dedovi dve srpske države” (Ivanić, 1908), ili da će ako zatreba i “srpske žene i devojke skinuti sa svojih mišica bele poveske sa Crvenim Krstom, tražiče muške haljine i puške”, pa bi Austrija imala da se “bije ne samo sa srpskom vojskom, nego sa čitavim narodom” (Đorđević, 1913). Proglašavalo se da je “srpski vojnik – srpski narod” (Belić, 1913), da su narod i vojska “jedno isto i imaju jedan, svoj zadatak”; da su Srbi “pravi ratnički i vojnički narod”; da se junaštvo i ratništvo “praktikuje već nekoliko vekova; u toj meri to ne može pokazati nijedan hrišćanski balkanski narod. Takav narod mora voleti vojsku i vojna zanimanja” (Cvijić, 1914), odnosno, da su u svakom Srbinu “od rođenja usađene dve tri kao kristal jasne misli: hoće svoju slobodu i samostalnost, slobodu svih svojih zemalja” koje treba “oslobodjavati krvlju, stalnim junaštvom, neprekidnim požrtvovanjem; da tuđa pomoć i drugi, mlaki, nepotpuni i oportunistički načini ne dolikuju narodu, koji ima visok nacionalni ponos”; da kod Srba “nema savijanja, nema popuštanja, nema srednjeg puta”; da i “žene rade kao i ljudi”; da su ratovi čvršće vezali u celinu različne etničke grupe kojima je Srbija naseljana, jer “ništa tako kao rat ne spaja ljude” koji rade “u jednom pravcu i smislu, i svi radi jedne ideje” (Cvijić, 1914). Navodilo se i da srpska istorija “silno ispoljava nenađmašnu snagu i moć srpskoga naroda koji je svoju ispolinsku snagu i svoje besprimerno junaštvo zasvedočio i zapečatio krvlju svoga plemstva” (Simić, 1918).

Suprotno većini autora, Dragiša Vasić je eksplicitno negirao da su Srbi ratnički narod. Smatrao je, naprotiv da vole rad, pa se pitao “od kud je moguće da jedan vredan narod, kad je skroman i bez osvajačkih ambicija, voli rat?” Tvrdio je čak